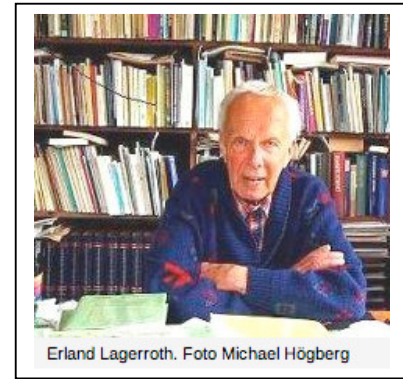

Världen och vetandet sjunger på nytt - från en mekanisk värld till ett kreativt universum

av Erland Lagerroth

Bokförlaget Korpen (1994)¹

Det är nyårsafton 1994 när jag skriver detta. Det gamla året sjunger på sista versen. Det nya kan skönjas. Detsamma skulle vi kunna säga om vetenskapens grundvalar. Jag har läst *"Världen och vetandet sjunger på nytt – från en mekanisk värld till ett kreativt universum"* av docenten i litteraturvetenskap vid Lunds Universitet, Erland Lagerroth.² Att jag avslutar boken (för denna gång) på nyårsaftonen känns symboliskt. Den gamla vetenskapen befinner sig "på nyårsafton". Klockan är fem i tolv i den klassiska vetenskapens värld. Erland Lagerroth sammanställer de tankar och den forskning som idag presenterats i världen och som får det klassiska, mekanistiska, naturvetenskapliga paradigmet³ att skaka i sina grundvalar. Ja, inte bara skaka, det har under de senaste decennierna vittrat sönder. Kvar verkar bara finnas dess otrygga, envisa, ibland aggressiva förespråkare i de akademiska lärosätena. Men vi skönjer en nyårsdag för vetenskap. *"Världen och vetande sjunger på nytt."*

Allteftersom jag läst har det sakta vuxit fram en metafor. Den här boken beskriver den "livmoder" ur vilken sannolikt den andliga vetenskapen, i form av Martinus kosmologi, kommer att födas – även för etablerade tänkare och forskare. Inom en inte alltför avlägsen framtid. När jag läst sista kapitlet känns det som om endast en tunn "fosterhinna" hindrar tankarna från att föda fram den andliga vetenskapen. Men fosterhinnan börjar spricka, dock ännu inte nog mycket för att "vattnet ska gå", för att fortsätta på samma metafor.

Jag hade den stora förmånen att för några år sen (1989) få delta i en forskarkurs, *"Vetenskap och världsbild"* där Erland Lagerroth (och en annan mycket framstående svensk tänkare, Joachim Israel) var föreläsare och examinatorer. Kursen introducerade en del av de tankar som författaren så förnämligt sammanställer i den aktuella boken. Den gav mig mod att skriva en liten uppsats som baserade sig på Martinus tankar, men då fick jag lära mig att det är

¹ Denna artikel skrev jag vid årsskiftet 1994-1995. Den infördes i NY KULTUR nr. 1 1995, sid. 38-43. Ny Kultur var "en tidskrift för dig som är intresserad av allt i samhället som pekar framåt mot en mänsklig kultur baserad på rättvisa, fred och kärlek. Ny Kultur bygger på den danske författaren Martinus idéer om att den jordiska människan utvecklas intellektuellt och moraliskt från ett tillstånd dominerat av djurisk självbevaringsdrift till ett rent mänskligt tillstånd, grundat på etik och ansvar för livet och för den värld vi lever i." Ny Kultur gavs ut mellan 1990 och 1999 med Max Käck som ansvarig utgivare.

² Erland Lagerroth har länge varit en teoretisk föregångare, en "udda" tänkare sett ur etablissemangets perspektiv. Han doktorerade på en avhandling om Selma Lagerlöfs litteratur. Redan då, 1958, var han öppen för de djupare dimensionerna i tillvaron och kritisk till det klassiska vetenskapsidealet. Han har skrivit massor, både böcker, artiklar m.m. Se hans hemsida <http://www.lagerroth.com/>.

³ Paradigm innebär det "system av antaganden och tankemönster", d.v.s. de självklarheter, de sanningar, som under en viss tid är allmänt erkända inom den vetenskapliga världen, utifrån vilka man grundar sina teorikonstruktioner och sin metodologi. Begreppet myntades av Thomas Kuhn i den för den akademiska världen tankeväckande och revolutionerande boken *"De vetenskapliga revolutionernas struktur"* (1962, på svenska 1979).

lång väg kvar. Martinus kosmologi är ännu alltför fantastisk och mystisk. Men utifrån Erland Lagerroths bok tror jag ändå att det bara är en tidsfråga. Vetenskapen börjar tala om "dissipativa strukturer", "självorganiserande och självrefererande system" oförstörbar energi, helhet, system, rörelse, ande, medvetande, ett "universum som skapar sig själv". Dock saknas fortfarande stora viktiga pusselbitar för att det hela ska falla på plats. Men vilka?

Erland Lagerroths bok är uppbyggd som en presentation av ett stort antal av de nya tänkare och författare som håller på att skapa "det nya paradigmet". Den är uppdelad i tre stora avsnitt. Inledningsvis presenterar han "den moderna vetenskapen från 1600-talet" där han berättar om Bacon, Descartes, Galilei och Newton. Han inleder kapitlet med att berätta om övergången från den "premoderna" perioden med dess mystik, om alkemin och ommagin och om kampen mellan olika tanketraditioner.

Det andra stora avsnittet handlar om "*En existensform som fått världen och vetandet att sjunga på nytt*". Det är Ilya Prigogines⁴ och Erich Jantsch⁵ böcker framförallt som ligger till grund för detta. Han berättar generöst hur han väglets in i Prigogines forskning om hans "dissipativa strukturer" av "universalgeniet" Erich Jantsch som presenterar Prigogines (och andras) idéer som ett "självorganiserande, självreglerande och självöverskridande" universum. Dissipativa strukturer kan beskrivas som "processer och system som drivs av och konsumerar energi och som därigenom kan utveckla förmågor liknande dem som utmärker levande varelser (vilka i och för sig alltså också kan betraktas som dissipativa strukturer)" (sid. 61). Självorganiserande och självrefererande system åtgärdas inte genom en vanlig mekanisk "atomistisk" reparation, utan genom en yttre påverkan, en "knackning", som åter sätter fart på rörelsen. "*Något av en chockterapi*".

Erland Lagerroth har gjort t imponerande arbete med att fördjupa sig i dessa mycket svåra teorier och dessutom lyckats presentera dem så att även en i fysiken totalt obevandrad lekman som jag, kan njuta av texten. En stor hjälp i läsningen är hans sätt att ständigt koppla och associera till skönlitterära verk, som Selma Lagerlöf, Harry Martinsson, Gunnar Ekelöf, Fjodor Dostojevskij med flera. Han förklarar varför han som litteraturvetare gett sig in på fysikens och kemins område med att han redan tidigt i skolan var mycket intresserad av fysik och kemi. Han var också tidigt kritisk mot de klassiska analysmodellerna inom litteraturen och utvecklade själv ett förhållningssätt till litteraturen som kännetecknas av det "heuristiska processtänkandet". Heureka, "jag har funnit det". Det innebär att "upptäckten" av ett litterärt verk sker som en process, är en "skapande akt", som "en spiraltrappa". Det är "ett ständigt växelspel" mellan del och helhet, där "resultaten av det redan lästa matas in på det redan lästa och förändrar förståelsen av det." En dialektisk förståelseprocess utan egentlig början och utan faktiskt slut. Slutet måste man bestämma själv som en vald punkt i processen.

Vad kännetecknar då det nya paradigmet, det som håller på att födas? Vi kan väl först sammanfatta vad som kännetecknar det klassiska paradigmet, "det moderna projektet". De namn som huvudsakligen kopplas till utvecklingen av detta tänkande är bland andra Galilei, Descartes och Newton. De började analysera, mäta och väga tillvaron, i dess minsta beståndsdelar. Analys betyder ju att sönderdela. Världen och naturen blev fragmenterad, atomiserad, mekaniserad, själlös, deterministisk, reifierad och objektifierad. Gud dog. De atomistiska föreställningarna fanns visserligen redan under antiken, hos några av "de gamla grekerna" men fram till 1600-talet höll magin och alkemin "stånd mot objektiveringen av världen. Lagerroth beskriver det maktspel som ägde rum på 1600-talet som en kamp mellan å ena sidan magin och alkemin ("den hermetiska traditionen") och å andra sidan "den nya

⁴ Ilya Prigogine är född i Moskva 1917, blev professor i fysikalisk kemi i Bryssel och sen i Austin, Texas. Han fick 1977 Nobelpriset i kemi för sina "bidrag till den irreversibla dynamiken, särskilt teorin för dissipativa strukturer". Hans tankar har stimulerat många av de författare Lagerroth presenterar i sin bok.

⁵ Erich Jantsch beskrivs som astronom, fysiker, ingenjör, företagskonsult, naturvårdare, systemteoretiker, humanist och filosof. Hans bok heter "*The Self-Organizing Universe*", (Oxford, 1980)

vetenskapen". Kyrkan, som länge känt sig hotad av de hemliga broderskapen av upplysta mystiker gav helhjärtad stöd åt den nya vetenskapens värdefria syn på kunskapen om naturen. Fakta utan värde. Materia utan Gud. Ur denna kamp växte således "det moderna projektet" fram. Kyrkan fick ta hand om Gud, så fick vetenskapen ta hand om materien. Materien blev värdefri. Den objektiva forskaren studerar fragment av naturen (inklusive människan). Descartes utvecklar den Vetenskapliga Metoden. Han är ha sagt ungefär så hör: *"Väg allt som går att väga, mät allt som går att möta, och gör allt som inte går att mäta mätbart."* Så har forskarna i fyrahundra år mätt och vägt, naturen, djuren, människan, stjärnorna. Allt som inte gick att möta och väga klassades som metafysiskt och blev inte "forskningsbart". Metoder som utvecklats för att studera naturen har också använts för att studera människan. Med de konsekvenser detta för med sig. Vi lever med dessa konsekvenser inom psykologin, sociologin, pedagogiken o.s.v. Vi mäter och väger känslor och upplevelser. "På en skala mellan 1 och 10 – hur mår du idag?" Men något börjar hända. Och det är det som är så oändligt spännande.

Kanske började det redan i början på 1800-talet? Med termodynamiken, vars födelse Ilya Prigogine daterar till 1811. Eller började det med nya "kvantfysiken" vid sekelskiftet? Med kvantfysiken "rasade den klassiska fysikens världsbild samman."

Vetenskapen började alltmer handla om processer, om rörelse, om system och helheter. "Odelad helhet i flytande rörelse". Här ser vi konturerna av det "postmoderna" paradigmet. Det börjar handla om synteser och sammanhang. Forskaren är inte längre värderingsfri. Det forskade beror på forskaren. Diskussionen handlar om hur vetenskapen ska undvika relativismens fallgropar. Hur kan vetenskapen vara beroende av den unika, individuella forskaren och samtidigt kallas vetenskap? Det gäller alltså att finna nya allmängiltiga antagandens om ger en någorlunda trygg grund för forskarsamhället.

Jag vill nämna några av de författare som Erland Lagerroth använder sig av i sin "sökarebok". I och med dessa tankar blir vi också tvungna att ta avsked av det traditionella linjära orsak-verkan-tänkandet, som var en naturlig följd av det klassiska, fragmentariska analyserandet och sökandet efter Orsaken, "causa efficiens", den verkande orsaken.⁶ Lagerroth presenterar tänkare som David Bohm, Gregory Bateson, Susan Oyama, Nicholas Maxwell, EF Schumacher Ken Wilber, Danah Zohar, Paul Davies bland andra. Flera av dem värda att uppmärksammas av Martinus-studerande.

Jag undervisar inom ämnet "socialt arbete" vid Högskolan i Örebro.⁷ De nya teorier som börjar utvecklas i synen på människa, familj, grupp och samhälle färgas också av de tankegångar som har sina rötter i termodynamiken, cybernetiken, systemteori och kommunikationsteori, teorier som betonar helheten, systemet, rörelsen, processen, relationer, samband, kommunikation, språket o.s.v. Vi börjar alltmer tala om "cirkulära" samband, cirkulärt tänkande, cirkulära frågor, d.v.s. frågor som synliggöra process och rörelse, relationer och helhet, istället för att söka orsaker. Teoretiker som då finns i bakgrunden är bland andra Ludwig van Bertalanffy och hans försökt att utveckla en generell systemteori samt Gregory Batesons system- och kommunikationsteori. De har under ett par decennier legat till grund för familjeterapier. Francisco Varela och Humberto Maturana har inspirerat de nya postmoderna metoderna "systemisk terapi" och "lösningfokuserad korttidsterapi." Dessa författare presenteras och diskuteras av Erland Lagerroth.

Under hela läsningen har jag Martinus kosmologi i bakhuvudet. Och jag känner ånyo, som så ofta, en djup glädje över förmånen att få ta del av denna underbart heltäckande teori om kärleken, livet, viljan, medvetandet, skapelsen, utvecklingen och varandet. För vad jag saknar

⁶ Erland Lagerroth berättar om Aristoteles' fyra orsaksbegrepp: den formande orsaken, den materiella orsaken, ändamålsorsaken samt den verkande orsaken. Den "moderna" vetenskapen utmönstrade de tre första och har låtit vårt tänkande styras av endast den fjärde, den verkande orsaken.

⁷ Högskolan i Örebro blev Örebro universitet år 1999.

i Erland Lagerroths fantastiskt läsvärda bok är just dessa dimensioner. Kärleken nämns inte alls någonsans. Livet och medvetandet antyds ibland, men utan sammanhängande tankemodell. Om resten av boken är en fröjd att läsa så tar slutkapitlet poängen. Där klargör Lagerroth sin egenständpunkt. Han är en sökare, som aktivt, ovanligt aktivt söker sanningen. Han har till och med varit på ett ashram i Rishikesh, "där Ganges flyter ut ur Himalaya". Han ställde frågan till "gurun" Swami Krishnanda: "Om världen, på det sätt som Prigogine har lärt oss, skapar sig själv, behövs väl ingen Gud?" Han fick svaret: "Också en värld som skapar sig själv, måste en gång ha blivit skapad."

Erland Lagerroth tar avslutningsvis upp gudsbilden till diskussion. Är Gud en personlig Gud, en produkt av människornas begränsade förmåga att förstå en Gud som är "utanför tid och rum och alla mänskliga kategorier?" Men, som han säger, det är en annan historia" som "hör hemma i en annan bok än denna". Denna bok handlar om vetenskap/världsbild/sätt att tänka och det stora som skett på detta område i våra dagar. Att världen och vetandet börjat sjunga på nytt. Jag hoppas att Martinus kosmologi får plats i nästa bok. Som jag ser det är det endast Martinus som lagt fram svaren på de frågor som fortfarande lämnas obesvarade i Erland Lagerroths bok. Kommer sekelskiftet också att innebära ett definitivt paradigmskifte?

*Gott Nytt År för Den Andliga Vetenskapen!*⁸

⁸ Eftersom artikeln var skriven 1994 så kunde jag inte längre öppna dokumentet, så jag har skrivit in det igen, i juli 2012. Jag har endast korrigerat några stavfel och i övrigt lämnat texten orörd.